

11. **Калінюк Н.** Податок на нерухомість – джерело бюджетних доходів / Н. Калінюк // Вісник УАДУ при Президенті України. – 2003. – № 1. – С. 141-150.

12. **Каминский А.В.** Анализ практики оценки недвижимости. Учебно-практическое пособие / Каминский А.В., Страхов Ю.М., Трейгер Е.М. – М. : Международная академия оценки и консалтинга, 2004. – 238 с.

13. **Чубук Л.П.** Зміни у системі оподаткування нерухомості як перспективний напрям податкової політики / Л.П. Чубук // Фінанси України. – 2004. – № 3. – С. 99-105.

УДК 336.71:336.77:334

*Доц. М.Л. Лапішко, канд. екон. наук;
аспір. Н.В. Кривень – Львівський інститут банківської справи
Університету банківської справи НБУ*

ПРОБЛЕМИ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ МІКРОКРЕДИТІВ МАЛОГО БІЗНЕСУ В ПЕРІОД ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

Мікрокредитування малого бізнесу в умовах кризи переживає не найкращі часи. Окрім того, що банки практично не видають кредитів, криза посприяла розвитку боргового навантаження на позичальників, аби понизити його банки до реструктуризації. Наведено матеріали аналізу способів реструктуризації банківських кредитів для сектора малого бізнесу, їхні позитиви та негативи для банків та позичальників.

Ключові слова: мікрокредит, банк, малий бізнес, реструктуризація боргу.

*Assoc. prof. M.L. Lapishko; post-graduate N.V. Kryven –
Lviv institute of banking of university of banking, NBU*

Problems of microcredit restructurization of small business in period of financial crisis

Small business microcrediting within crisis circumstances is not in base state. Besides that banks practically do not grant loans, the crisis assisted the development of borrowers' debt-loading. In order to decrease it banks recourse to the restructurization. Materials of banking credits restructurization trials analysis for small business sector, their positive and negative sides for banks and borrowers are presented in the article.

Постановка проблеми. На відміну від великих підприємств, малий бізнес більше залежить від банківських кредитів. Більшість початківців починають свій бізнес з кредитів і далі розширюють його завдяки новим кредитам. Тому в умовах, що склалися в Україні, важливою є підтримка малого бізнесу, а саме максимальне зниження щомісячних виплат за борговими зобов'язаннями.

Аналіз останніх досліджень. Вивченням цієї проблеми займалися такі економісти, як: К. Дружерученко, І. Купченко В. Міщенко, В. Ющенко, О. Шкарпова та ін.

Метою і завданням даного дослідження є аналіз способів реструктуризації мікрокредитів для малого бізнесу, визначення їх позитивів та негативів сторін як для банків, так і для позичальників.

Невирішена частка проблеми: знайти та обґрунтувати найоптимальніші способи реструктуризації валютних мікрокредитів для малого бізнесу.

За підсумками 2008 р., немає підстав стверджувати, що через кризу ліквідовано багато підприємств. Зростання кількості підприємств становить: близько 7,5 % (юридичних осіб-підприємців) та 8 % (фізичних осіб-підприємців). Це інерційні процеси. У другому кварталі 2009 р. очевидно поч-

нуть фіксувати певні тенденції падіння. За прогнозами аналітиків ситуація може повернутися на рівень початку 2000 р. За найгіршими прогнозами, скорочення кількості підприємств може сягнути близько 20 % [13].

Однією з основних причин руйнації малого бізнесу є проблема повернення мікрокредитів. Серед основних причин неповернення за мікрокредитами у 2009 р. можна виокремити такі: труднощі у роботі підприємств, від яких залежить малий бізнес; падіння доходів малого бізнесу; девальвація гривні; коливання курсів валют.

Переважну більшість мікрокредитів видавали в іноземній валюті, а саме в доларах США. Основною причиною популярності такого кредитування була відносна, порівняно з гривневими, дешевизна позик. Тому бізнес який розвивався завдяки валютному мікрокредитуванню потерпає сьогодні найбільше. На думку О. Кужель, тягар фінансових втрат від різниці курсу має лягати не лише на представників малого бізнесу, а розподілятися між державою, банком та позичальником. Так, в умовах економічної кризи, коли всі витрати скорочуються, видатки на програму компенсації державою відсотків за кредитами, які взяли підприємці в Держбюджеті-2009, не передбачено [13].

Банки також не зацікавлені розділяти валютні ризики з клієнтами і узяти частину збитку на себе. Водночас, близько третини малих підприємців через проблеми з нестабільністю курсу гривні не знають, як повернути ці позики. І вибір у них непростий: оптимізувати внутрішні витрати; або зупинити свою діяльність; або погашати кредит, залишаючись без прибутків [13].

Оптимізувати виробничі витрати малому бізнесу не просто. На них працює, зазвичай, декілька осіб, використовується оптимальний розмір орендованої площі, сплачуються постійні податки. Закрити справу – означає залишити безробітними працівників і себе, зменшити надходження до місцевого бюджету, втратити перспективи на майбутні достатки. Тому банки мають піти на зустріч малим підприємствам, аби допомогти їм вижити і водночас повернути свої кошти. Такою допомогою може стати реструктуризація проблемних боргів малого бізнесу за різними варіантами.

Реструктуризація – зміна умов кредитування за вже виданими позиками через:

- 1) Заміну схеми погашення позики: перехід з класичної на ануїтетну чи іншу.
- 2) Продовження термінів діючих кредитів.
- 3) Зниження відсоткових ставок за мікрокредитами.
- 4) Надання "кредитних канікул".
- 5) Конвертацію інвалютних (а саме, доларових) кредитів у гривневі за новими відсотковими ставками.

Першим способом реструктуризації мікрокредиту є перехід із *стандартної (класичної) схеми погашення на ануїтетну*. За класичної схеми мікрокредитування клієнт щомісячно погашає певну частину суми (зазвичай, однакову) кредиту і відсотки на залишок цієї суми. При цьому на початку щомісячні платежі найвищі, оскільки значну частку в них займають відсотки. З часом сума кредиту поступово зменшується і, відповідно, знижуються відсоткові платежі за користування залишком кредитної суми. За ануїтетною схе-

мою позичальник сплачує борг однаковими сумами (що складаються з платежів тіла кредиту та відсотків) щомісяця протягом усього терміну дії мікрокредиту. Для банку цей варіант реструктуризації є найпростішим. Існують інші схеми погашення боргів у формі зростаючої арифметичної або геометричної прогресії.

Заміну таких схем сьогодні здійснюють: "Укрсоцбанк", "ОТП Банк", "Форум", "Сведбанк" [12].

Розглянемо детальніше схеми реструктуризації боргу на прикладі представника малого бізнесу, який у січні 2008 р. отримав кредит у банку в сумі 20 000,00 дол. США, під 12 % річних, терміном на 5 років. Всі подані нижче розрахунки виконано з урахуванням того, що клієнт платитиме платежі щомісяця, але для зручності подання матеріалу подано у річних даних.

У табл. 1 та 2 показано погашення мікрокредиту за класичною та ануїтетною схемами погашення.

Табл. 1. Класична схема погашення мікрокредиту

Роки:	Залишок кредиту	Відсотки	Тіло кредиту	Щорічні платежі
2008	20 000,00	2 180,00	4 000,00	6 180,00
2009	16 000,00	1 700,00	4 000,00	5 700,00
2010	12 000,00	1 220,00	4 000,00	5 220,00
2011	8 000,00	740,00	4 000,00	4 740,00
2012	4 000,00	260,00	4 000,00	4 260,00

За цією схемою клієнт переплатить банку 6 100, дол. США, що становить додаткових 30,5 % мікрокредиту.

Табл. 2. Ануїтетна схема погашення мікрокредиту

Роки:	Залишок кредиту	Відсотки	Тіло кредиту	Щорічні платежі
2008	20 000,00	2 180,00	4 000,00	6 180,00
2009	16 000,00	1 741,63	3 314,46	5 056,10
2010	12 685,54	1 321,28	3 734,82	5 056,10
2011	8 950,72	847,61	4 208,49	5 056,10
2012	4 742,23	313,87	4 742,23	5 056,10

За ануїтетним графіком переплата становитиме 6404.39 дол. США, що дорівнює 32,02 % мікрокредиту. Щорічні платежі знизились. Але, як наслідок, позичальник переплатить на 304,39 дол. США більше, ніж за попереднім графіком. Це тому, що саме тіло кредиту погашається повільніше, а отже, сума відсотків вища, ніж за класичною схемою.

Другим способом реструктуризації мікрокредиту є *продовження терміну мікрокредитування*, за якого сума щомісячних платежів по кредиту стає меншою, але водночас збільшуються відсотки сплачені позичальником за весь термін користування позикою. Використовуючи цей варіант, треба враховувати вік позичальника, оскільки він не може бути старшим пенсійного. Такий варіант застосовують: "ОТП Банк", "Форум", "Райффайзен Банк Аваль", "УкрСиббанк", "Фінанси і Кредит" [12].

До прикладу, розглянемо схему погашення наведеного вище прикладу не за 5, а за 7 років (табл. 3).

Табл. 3. Класична схема погашення мікрокредиту з продовженням на 2 роки

Роки:	Залишок кредиту	Відсотки	Тіло кредиту	Щорічні платежі
2008	20 000,00	2 180,00	4 000,00	6 180,00
2009	16 000,00	1 773,00	2 667,00	4 440,00
2010	4 286,00	1 453,00	2 667,00	4 120,00
2011	11 429,00	1 133,00	2 667,00	3 800,00
2012	8 571,00	813,00	2 667,00	3 480,00
2013	5 714,00	493,00	2 667,00	3 160,00
2014	2 857,00	173,00	2 667,00	2 840,00

Переплата за таким графіком становитиме 8 018,00 дол. США, що становить 40,09 % мікрокредиту. Чим більшим буде термін користування позицією, тим нижчою буде сума місячного платежу, але тим більше відсотків сплатить позичальник.

Зниження відсоткової ставки за кредитом є ще одним, хоч і непоширеним на українському ринку, способом реструктуризації. Банки, якщо і зменшують відсотки за позицією, то лише на певний термін. Наприклад, поки позичальник не відновить виробничі потужності. Після закінчення пільгового терміну ставку піднімуть до колишнього рівня або навіть вище.

У табл. 4 показано погашення такого мікрокредиту, умовами реструктуризації якого передбачено зниження відсоткової ставки на 2 %.

Табл. 4. Класична схема погашення мікрокредиту під 10 %

Роки:	Залишок кредиту	Відсотки	Тіло кредиту	Щорічні платежі
2008	20 000,00	1 817,00	4 000,00	5 817,00
2009	16 000,00	1 417,00	4 000,00	5 417,00
2010	12 000,00	1 017,00	4 000,00	5 017,00
2011	8 000,00	617,00	4 000,00	4 617,00
2012	4 000,00	217,00	4 000,00	4 217,00

Переплата за такою схемою буде становити 5 085,00 дол. США, тобто 25,43 % мікрокредиту.

Четвертий спосіб – так звані *кредитні канікули*, які банк може надати лише на основну суму боргу. Відсотки згідно з чинним законодавством позичальник зобов'язаний сплачувати. Суть цієї схеми полягає у тому, що клієнт на певний період звільняється від сплати щомісячних платежів за тілом кредиту, які в подальшому будуть рівномірно розподілені на залишок терміну дії позики. Сьогодні таке відтермінування надають: "Укрсоцбанк", "Райффайзен Банк Аваль", "УкрСиббанк", "Сведбанк" [12].

У табл. 5 показано приклад схеми погашення мікрокредиту, де на другому році було взято кредитні канікули.

Переплата становила внаслідок 7 061,00 дол. США, що дорівнює 35,31 % мікрокредиту. Відтермінування вигідне для клієнта у тому випадку, якщо не змінюються інші параметри. Тобто терміни користування мікрокредитом і відсотки залишаються сталими.

Ще один спосіб допомогти боржнику погасити мікрокредит – *замінити відсотки за користування мікрокредитом з дол. США на гривні*. Викорис-

товуючи цей варіант, відсоткову ставку з 12 % в доларах могли б, скажімо, замінити на 20 % у гривнях. Це може зняти проблему пошуку валюти, знизити ризики девальвації гривні. А от, чи вигідно це малому бізнесу і за якого курсу, розглянемо у табл. 6.

Табл. 5. Класична схема погашення мікрокредиту з кредитними канікулами

Роки:	Залишок кредиту	Відсотки	Тіло кредиту	Щорічні платежі
2008	20 000,00	2 180,00	4 000,00	6 180,00
2009	16 000,00	1920,00	"Кредитні канікули"	1 040,00
2010	16 000,00	1 627,00	5 333,00	6 960,00
2011	10 667,00	987,00	5 333,00	6 320,00
2012	5 333,00	347,00	5 333,00	5 680,00

Табл. 6. Класична схема погашення мікрокредиту під 20 % (у грн)

Роки:	Залишок кредиту	Відсотки	Тіло кредиту	Щорічні платежі
2008	20 000,00	3 633,00	4 000,00	7 633,00
2009	16 000,00	2 833,00	4 000,00	6 833,00
2010	12 000,00	2 033,00	4 000,00	6 033,00
2011	8 000,00	1 233,00	4 000,00	5 233,00
2012	4 000,00	433,00	4 000,00	4 433,00

Очевидно, що чим вища ставка за доларовим мікрокредитом, тим вигідніше перейти на гривневу ставку. Якщо відсоткова ставка становила 12 % в дол. США, то реструктуризація на гривню вигідна, якщо передбачено ріст курсу 10,00 грн./\$ і вище, за 13 % – 9,70 грн./\$ і вище, за 14 % – 9,30 грн./\$ і вище, за 15 % – 8,90 грн./\$ і вище, за 16 % – 8,61 грн./\$ вище [10].

Підсумовуючи усе описане вище, занесемо усі отримані висновки до табл. 7.

Табл. 7. Порівняльна таблиця вигод від реструктуризації мікрокредиту

№ з/п	Вид реструктуризації	+ для банків	+ для МБ
1	Пролонгація кредиту	Істотне збільшення загальної суми відсотків	Неістотне зменшення щомісячного платежу
2	Зниження відсоткової ставки	Залежно від решти умов зниження ставки	
3	"Кредитні канікули"	Неістотне збільшення загальної суми відсотків після завершення "кредитних канікул"	Часткове зменшення суми щомісячного платежу
4	Перехід з класичної схеми погашення на анuitетну	Часткове збільшення суми нарахованих відсотків	Істотне зменшення щомісячного платежу (бажано на самому початку терміну кредитування)
5	Заміна валюти на гривню	Залежно від курсів доларової та гривневої ставок та умов конверсії	

Якщо відобразити всі отримані результати розрахунків щорічних платежів за різними варіантами реструктуризації, то отримаємо такий графік

(рис. 1). Як бачимо, найменші платежі позичальник може отримати за умови продовження банком терміну користування мікrokредитом.

Малі підприємці в умовах кризи стикнулися не лише з проблемою повернення мікrokредитів, а й низкою інших перешкод ведення бізнесу, таких як: проблема придбання сировини, проблема збуту та іншими, що потребують нагального вирішення. Вдаючись до реструктуризації, банки полегшують кредитний тягар щомісячних виплат, але водночас не втрачаючи своїх прибутків, а навіть і навпаки.

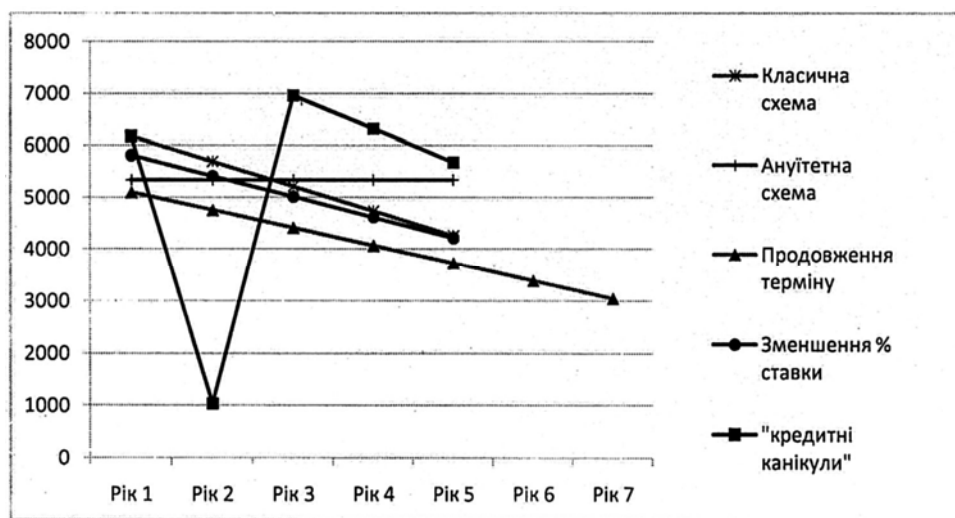

Рис. 1. Порівняльний графік щорічних платежів

На нашу думку, сьогодні банкам потрібно піти на зниження прибутковості за валютними кредитами. Підтримуючи малий бізнес, банкам варто розділити валютний ризик, спричинений девальвацією гривні, між обома партнерами, а не перекладати його повністю на позичальника. Це дасть змогу малому бізнесу погасити успішно кредити, не несучи при цьому додаткових витрат.

У фінансових розрахунках між партнерами, що уклали фінансову угоду, доцільно дотримуватись принципу фінансової еквівалентності, суть якого полягає в тому, що фінансові результати (вигоди) до зміни умов угоди і після цих змін повинні залишатись однаковими. Враховуючи, що класичну схему погашення боргу та розрахунки відсотків за користування мікrokредитом банк розробляє і повідомляє клієнту на початку дії угоди, то ми пропонуємо відповідно до принципу фінансової еквівалентності зафіксувати суму відсотків на прикладі класичної схеми погашення мікrokредиту (табл. 1), та обчислити їхню теперішню вартість за формулою [3]:

$$A_1 = \frac{R}{1+i} + \frac{R}{(1+i)^2} \dots \frac{R}{(1+i)^n},$$

де: A_1 – теперішня вартість відсотків до моменту реструктуризації; R – обсяг щорічних процентних платежів; i – відсоткова ставка.

Часова схема сплати відсотків має такий вигляд:

	1	2	3	4	5
Періоди часу (роки)					
Суми (дол. США)	2180	1700	1220	740	260

Отже,

$$A_1 = \frac{2180,00}{1+0,12} + \frac{1700}{(1+0,12)^2} + \frac{1220}{(1+0,12)^3} + \frac{740}{(1+0,12)^4} + \frac{260}{(1+0,12)^5} = 4796,93 \text{ дол. США}$$

Цю суму розділимо на рівні платежі на п'ять років. Отримаємо – 959,39 дол. США.

Нова часова схема сплати відсотків виглядатиме таким чином:

	1	2	3	4	5
Періоди часу (роки)					
Суми (дол. США)	959.39	959.39	959.39	959.39	959.39

Визначимо *теперішню вартість* відсоткових платежів, сплачених за весь період користування мікrokредитом як *теперішню вартість* анuitету, що визначається за формулою [3]:

$$A_2 = R \frac{1 - (1 + j)^{-n}}{i},$$

де: A_2 – *теперішня вартість* процентних платежів після реструктуризації; n – термін мікrokредиту.

Отже,

$$A_2 = 959,39 \frac{1 - (1 + 0,12)^{-5}}{0,12} = 3452,25 \text{ дол. США}$$

За допомогою виконаних розрахунків можна розрахувати ефективність зниження вартості кредиту, яка становила 0,28 %:

$$\frac{A_2}{A_1} = \frac{3452,25}{4796,93} = 0,72.$$

З викладеного вище матеріалу можна зробити висновки:

- сьогодні в Україні склалася критична ситуація із поверненням мікrokредитів малим бізнесом, взятих в іноземній валюті, через нестабільність валютного курсу, що зобов'язує банки шукати різні способи реструктуризації боргів;
- в умовах фінансової кризи зміна умов мікrokредитування дасть змогу позичальникам не позбутися цінностей, придбаних у мікrokредит, а банкам – зменшити зростання кількості проблемних позик та продовжувати отримувати доходи;
- із п'яти розглянутих у роботі способів реструктуризації очевидно, що вони не є економією для боржника, а лише методом зниження щомісячного платежу.

- запропонована схема реструктуризації, яка знижує вартість мікрокредиту, є вигідною для позичальника в період фінансової кризи;
- покращення умов мікрокредитування малого бізнесу дасть фінансову можливість для їхнього розвитку, що приведе, своєю чергою, до зростання ВВП, кількості робочих місць і т.п. Тому сьогодні банки повинні переглянути політику мікрокредитування, і не лише зменшувати щомісячні платежі за допомогою реструктуризації, а й брати на себе частину збитків позичальників.

Література

1. Про Національний банк України / Закон України. – К. : Вид-во НБУ, 2007.
2. Постанова Правління Національного банку України від 10 травня 2007 р. № 168 "Про затвердження Правил надання банками України інформації споживачу про умови кредитування та сукупну вартість кредиту".
3. Лапішко М.Л. Основи фінансово – статистичного аналізу економічних процесів. – Львів : Вид-во "Світ", 1995. – 164-166 с., 212-214 с.
4. Ларионов И.К. Антикризисное управление. – М. : Дашков и К, 2004. – 292 с.
5. Вахненко Т.П. Фінансова криза в Україні: фактори, механізми дії, заходи подолання // Фінанси України. – 2008. – № 10. – 3-21 с.
6. Коваленко В.В., Коренєва О.Г., Крохмаль О.В. Банківська криза та інструменти антикризового управління // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 2. – С. 73-81.
7. Міщенко В. Шляхи подолання фінансово-економічної кризи в Україні // Вісник НБУ. – 2009. – № 2. – С. 3-7.
8. Світовий банк: світова фінансова криза загрожує Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журн.: <http://www.tsn.ua>.
9. Чуб П. ефективна процентна ставка кредитування: реалії та перспективи // Банківська справа. – 2008. – № 2. – 73-81 с.
10. Шкарпова О., Дружержченко К. Український діловий тижневик "Контракти". – № 01 від 19-01-2009
11. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журн.: http://pro-consulting.com.ua/cgi-bin/article_xs.cgi?id=24642&branch_id=155
12. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журн.: <http://www.prostobank.ua>
13. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журн.: <http://kpl.org.ua/news/2009/01/16/969/>

УДК 368.022

*Асист. О.О. Лопата; студ. Н.О. Кобилиць;
студ. Л.Л. Лялька – НУ "Львівська політехніка"*

СИСТЕМА ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

Розглянуто актуальну проблему оцінювання фінансової стійкості страхових компаній. Здійснено порівняльний аналіз рекомендацій щодо аналізу діяльності страховиків, затверджених Держфінпослуг, зі зарубіжними методиками. Встановлено, що позитивний вплив на фінансовий стан компанії буде забезпечуватись тільки тоді, коли ця операція є ефективною, тобто відстежуються співвідношення між досягнутим від операції ефектом і витратами на здійснення операції.

Ключові слова: страхова компанія, фінансова стійкість, страховики, оцінка фінансового стану.

*Assist. O.O. Lopata; stud. N.O. Kobilenec;
stud. L.L. Lyalka – NU "Lvivs'ka Politekhnik"*

System of estimation financial of insurance companies

The article is devoted the issue of the day of estimation of financial firmness of insurance companies. In article, the comparative analysis of recommendations is conducted in